

משקל: - - - - - / - - - - - / - - - - - / - - - - - / - - - - -
 מצורה, לפעמים אינם באים בחשבון.
 בראשי המחרוזות נמצא אקרוסטיכון 'חרזיו'.

שָׁלוֹם יְרוּשָׁלַיִם יְרוּשָׁלַיִם
 כִּי הִיא שְׁעָרֵי שָׁמַיִם
 צְבָאוֹת הַצְּבָאוֹת
 לַיְיָ צְבָאוֹת

פו': כִּי הִיא וכו'

חֶשֶׁק בָּהּ לְבֵית אֶפְרָיִם
 וַיִּקְרָא שְׁמָהּ עִיר צִיּוֹן
 כִּי הִיא מְחֻמָּד כָּל רְעִיּוֹן
 הִיא בְּאֵמֶת מְאֹד עֵינַיִם
 הִיא בֵּית מִלְאָכֵי מַחְנֵיִם
 צוּר שׁוֹכֵן עַרְבוֹת
 וַנִּגַּה הָאֶהָבוֹת
 וּמְשׁוֹשׁ הַלְּכָבוֹת
 הִיא עִיר הַפְּלָאוֹת
 הִיא סוּד הַנְּבוּאוֹת

פו': כִּי הִיא וכו'

רוּחַ אֶהְבֶּה בָּהּ נְשֻׁכָּה
 וּבֵעֵת מִי דְמַעוֹת שְׂאֵבָה
 לוֹ זָכְרָה בְּרִית שְׂאֵבָה
 עֵמָּה לְקַחוּ כִפְלִיִם
 וּבְמִסְגֵּר וּבְנִחְשָׁתֵימִם
 נִתְכַסּוּף לְדוֹדָהּ
 לֹא כִבּוֹ יוֹקְדָהּ
 אֲזוּ יִגַּל כְּבוֹדָהּ
 צֹאן הַנְּהֻלָּאוֹת
 צְבָאוֹתֶם בְּלוּאוֹת

פו': כִּי הִיא וכו'

יִשְׁכַּח לֵב אֲנוּשׁ בָּהּ עָצְבוֹ
 רַק יִגַּל בְּהוֹדָהּ לְבוֹ
 יִנִּיף עַל זְמַן צוּר חֲרָבוֹ
 זָכְרָה צוֹף לְמַלְקוֹחֵימִם
 מְשׁוֹשׁ לֵב וְסַרְעָפוֹיִם
 גַּם יִנְשֶׂה יְגוּנָיו
 וַיִּרְבּוּ שְׁשׂוּנָיו
 יִחְלוּשׁ גִּיל שְׂאוּנָיו
 מִתּוֹק מַחְמָאוֹת
 כִּפְלוּם אוֹ בְּמַרְאוֹת

פו': כִּי הִיא וכו'

זָכְרָה אֶת יְמֵי הַדְּרָתָהּ
 בְּשָׂכוֹן אֶל בְּתוֹךְ טִירוֹתָהּ
 וַעֲנֵנּוּ יְחֹפֶף אוֹתָהּ
 עֵמָּה הִיא רַפֶּת יְדֵיִם
 גַּם בְּכִיָּה רַחֲבֵי יְדֵיִם
 וַזְּמַן מַעֲלָתָהּ
 וּכְבוֹדוֹ כְּבִיתָהּ
 וּכְרִיב תוֹךְ נְתָתָהּ
 כִּי יִרְדֶּה פְּלָאוֹת
 מְרֹב הַתְּלָאוֹת

פו': כִּי הִיא וכו'

יְחִישׁ צוּר לְחוֹכֵי יֵשַׁע
 יִשְׁלַח צִיר לְשִׁבֵי פִשְׁעֵי
 וַיְהוֹדָה אֲזֵי תִשְׁעֵי
 הַגּוֹלָה כְּיוֹם מִצְרַיִם
 עַד הַאִיר כְּשֶׁבַעֲתֵימִם
 עַתְּ רָצוֹן וְחֻדְנָה
 לְמַחֹל חֶטָּא וּמַעֲנָה
 יוֹם אֲחֵרִית וְתִקְוָה
 וּלְכֶשׂ סוֹת קְנָאוֹת
 אוֹר יִשְׁעָךְ לְרוּאוֹת

1 שאלו שלום ירושלים — תהלים קכ"ב 6.

2 לפי הפסוק: אהב יי שערי ציון... תהלים פ"ז 2.

- 4 חשק בה — לפי הפסוק: וחשקת בה ולקחת לך לאשה — דברים כ"א 11; אפריון — ארמון, היכל, בית המקדש (לפי שה"ש ג 9).
- 5 ויקרא שמה עיר ציון — לפי הפסוק: עיר יי ציון קרש ישראל — ישעיה ס 14; נוה האהבות — מקום שבו התאחדו אהבת הקב"ה לעם ישראל ואהבת העם לאלהיו (לפי מלכים א י 9).
- 6 רעיון — מחשבה (לפי קהלת ב 22); משוש הלבבות — (לפי איכה ה 15).
- 7 מאור עינים — משלי ט"ו 30; עיר הפלאות — עיר פלאות ה'.
- 10 השווה לבית הקודם (טור 5), לפי הכתוב: רוח יי נשבה בו (ישעיה מ 7); בה — בירושלים; דוד — יריד ואהוב, בפרוש אלגורי — אלהים (עי' בפירושים לשה"ש).
- 11 זכרה — וכאשר; מי דמעות שאבה — בכתה; יקודה — רמז לפסוקים ויקרא ו 6-7 משמעות הפשט: כשעם ישראל בכה ושפך דמעותיו הן לא כבו אש אהבה לה'. משמעות אסוציאטיבית: אפילו בזמן רחוק ה' עם הקדש המשיך לעבוד אלהיו. מבחינה סמנטית מלה יקודה נתפסת פה כאש שתוקד בה, אש כיסופים (השוה טור 10), אש החשק (השוה טור 4). והשוה שה"ש ח 7: מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה...
- 12 לו זכרה ברית — לפי ירמיהו י 5, תהלים ע"ח 10, משלי ב 17, דניאל י"א 30; יגל כבודה — לפי תהלים ט"ז 9.
- 13 הנהלאות — רמז לנבואת מיכה: ושמתי את הצלעה לשארית והנהלאה לגוי עצום ומלך יי עליהם בהר ציון מעתה ועד עולם. (מיכה ד 7).
- 14 ממסגר — כלא (לפי ישעיה כד 22, מב 7; תהלים קמ"ב 8); נחשתים — שרשרת נחושת השתמשו בה כדי לכבול אסירים ושבוים (לפי שופטים ט"ז 21, מלכים ב כ"ה 7, ירמיהו לט 7, נב 11 וכו'). הכונה של המחבר בטורים 12-14: אם ירושלים (ז.א. יהודים) היתה שומרת ברית ה', אלהים היה מקיים את הבטחותיו, א"י היתה נהנית מחיי אושר ושלוש ואלו אויביה היו כלואים בכלא באויקים.
- 17 בהודה — כנראה רמז לביטוי 'יהוד והדר' (תהלים כא 6, צו 6, קד 1, קיא 3 וכו').
- 18 סוגר הטור בנוי כתקבולת לדלת. יחלוש גיל שאונוי — מבוסס על פסוק ישעיה י"ג 4 מתוך נבואת ישעיה הנביא על בבל. מתח דרמטי של הקטע מקורו בקטבויות נושא ישכח לב אנושי ורמז לעוז הקב"ה.
- 19 לפי תהלים י"ט 11. צוץ למלקוחים מתוק מחמאות — רמז לשימוש מקראי בזוגות המלים "חמאה ורפש" (למשל ישעיה ז 15, 22; שמואל ב י"ז 29; איוב כ' 17 וכו').
- 20 לצורך המשקל במקום צורת סמיכות משוש המחבר משתמש בצורת משוש; כחלום לצורך המשקל יש להגות כחלום.
- 23 בשכון אל בתוך טירותה (במקום טירתו לפי טעות המעתיק) — ז.א. כשכית המקדש קיים ועבודה בו התקיימה.
- 24 ועגנו יחופף אותה — המטיר א"י בגשמים; כרוב — כאחד ממיני ירקות ופירות. גידולי כרוב כידוע דורשים מי השקאה רבים. ככוונת המשורר לומר שלפני חורבן הבית הקב"ה הביא גשמים לרוב והפריח את הצמיחה.
- 25 בטור זה מדובר על מצב א"י לאחר החורבן. מחשבת הפייטן מתפתח על הניגוד בין הדר א"י לפני החורבן למצב האומלל שבו היא נמצאת אחרי החורבן. ירדה פלאות — לפי איכה א 9 אם שינוי הסיומת לצורך החריוה.
- 28 ציר — שליח, מלאך (כאן: משיח, גואל — לפי ירמיהו מ"ט 14, עובדיה 1, משלי י"ג 17, כ"ה 13; שבי פשע — אנשים שחטאו קודם, אך חזרו בתשובה (לפי ישעיה נ"ט 20; ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב...).
- 30 הגולה כיום מצרים — כוונת הפייטן להשוות ימי בוא הגאולה לימי יציאת מצרים.
- 31 ולבש סות קנאות — ישעיה נ"ט 17, יחזקאל ל"ו 5, צפניה א 18, ג 8, תהלים ע"ט 5 (לפי המקום הנ"ל בישעיה — מעיל, לפי יתר המקומות — אש). במחשבה אסוציאטיבית של המשורר יוצאת התמונה: ה' מלוכש בכגדי קנאה שהם אש בוערת והשוה לטור הבא.

32 לרואות — לעינים (לפי בראשית מ"ה 12, דברים כ"ח 32 ובמיוחד לשימוש בקינה זו דברים ג 21, ד 3, י"א 7). השוה תוכן הטור לפסוק ישעיה ס 1: קומי אורי כי בא אורך וכבוד יי עליך זרח וכו'.

הערות

- 1 ד"ר מישאל כספיי־מישורי השאיל לי תצלום של כה"י הנ"ל והירשה לפרסם ממנו כמה פיוטים והנני מודה לו מקרב לב על עזרתו הידידותית.
- 2 על משפחת פירח עי' ערך פירח באנציקלופדיה יודאיקה, ירושלים, 1971, כרך 6, עמדה 1316 וספרות הנרשמת בביבליוגרפיה לערך. דניאל בן משה בן ישעיה פירח החכם, הסופר והרופא חי במחצית השניה של המאה הי"ז בדמשק. ידועות גם העתקות אחרות מחיבורים שונים שהוא העתיק. בדרך כלל העתקותיו נשתמרו במשפחתו כמה דורות אחרי פטירתו.
- 3 ז.א. קינתנו זו חוברת במשקל של פיוט אחר שקדם לה. הפיוט „יה אחד ואין זולתו" אינו רשום בשום ביבליוגרפיה, כולל „אוצר השירה והפיוט" מאת פרופ' ישראל דוידזאן.